

73425, 73427, 73431, 73435, 73439, 73441) A területen a Dráva egykori mederváltozásait jelző meanderek partjain és a meanderek között sorakoznak rendszerint a lelőhelyek. Koruk az őskortól a késő középkorig terjed. Három intenzív rézkori telep mellett további tizennégy lelőhelyen került elő őskori kerámia. Tizennégy Árpád-kori telepet regisztráltunk, ezek közül hét – rendszerint alacsonyabb térszínen fekvő – lelőhelyen vasművességet jelző kohósalak, vasbuca, fúvócsódarabok is előkerültek.

Munkatársak: Honti Szilvia, Jankovich-Bésán Dénes, Magai Hanna.

TÓTH JÁNOS ATTILA – ZATYKÓ CSILLA

477. Somogyvár, Kupavár (KÖH 20405)

(Somogy megye) B, Á, Kö

Az 1972-ben megkezdett, majd 1977-ben megszakított, 1980 után újraindított, majd 1989-ben ismét megszakított nagy tervásatás folytatása a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága jóvoltából 2008 augusztusában vált lehetővé. Ekkor négyheti munkával az épített várfal NyDNy-i szakaszát vizsgálhattuk meg, és a D-i oldalon 55 m hosszúságban, 3 m szélességben átvágtuk a sáncárkokat. Kellő anyagi fedezet hiányában 2009-ben csak gépi erő alkalmazására volt lehetőség, ezért munkánk csak vizsgálat és nem ásatás.

A kutatást 2009. augusztus 24. és december 31. között végeztük. A 2008. évi 1. sz. sáncátvágástól K-re 165 m-re jelöltük ki a 2. sz. sáncátvágás helyét; ott, ahol a D-i sáncárok újkori feltöltésének K-i vége van. A 30×6 m-es sáv közvetlenül az újkori kilátótorony alatt húzódott s érintette a 2002-ben, a kilátó építéskor megvizsgált és feltárt téglatorony területét. A kutatási terület ÉK-i sarka az egykori védmű DK-i téglabástyájának a közelében van, s ez a pont a kiásott torony ÉNy-i sarkától 13 m-re esik. A templom küszöbéhez (relatív 0 pont) viszonyítva magas (220 cm) itt a dombtető mai szintje, ez azonban feltöltődés eredménye. A domb D-i oldalának egykori (minden bizonnyal 3–4 ezer évvel ezelőtti) járósintje 6 m-rel mélyebben volt, vagyis abszolút értéke 169,3 m tszf. Ugyanez a helyzet az 1. sz. átvágásnál is, ahol a belső sáncárok legmélyebb pontja 163 m, míg a 2. sz. átvágásnál 162 m. Az átvágás tájolása ÉNy–DK (130–310°).

Az átvágás É-i oldalán, a sárgás színű löszös-márgás anyatalajba mélyítve bronzkori gödrök sorakoztak, valamint az egykori járósintben jelentkezett egy kemence tűzpadkájának maradványa. Az „A” gödör mélysége 120 cm volt, az előkerült számos őskori cserépdarab között egy csaknem ép füles bögre, egy kis bögre és hánónehezék is volt, sok állatcsont és patics társaságában. A „B” gödörben egy állat váza feküdt, néhány cseréptöredék és patics mellett. A „C” gödör néhány őskori töredéken kívül leleteket nem tartalmazott, de malteros tégladarabokat is találtunk benne, tehát később megbolygatták. Hasonló volt a helyzet a „D” gödörnél is, ahol állatcsontok (többek között őzágancs) mellett

edénycserepek kisebb darabjai, ugyanakkor középkori téglá- és kődarabok is előfordultak.

A 26 m széles 2. sz. átvágás legfelső rétege (40–90 cm vastagságban) humusszal fedett, a D-i oldalon kb. 10 m szélességben és 3 m mélységben téglatörmelékes újkori feltöltés látható. Az É-i oldalon ugyancsak kb. 10 m szélességben újkori beásás látszott, amelynek mélysége 5 m. Ez a 19. századnak látszó beásás átvágta az eredeti nagy belső sáncárkot. Minden bizonnyal az elpusztított kolostor és templom törmelékét is ide hordták bele. Erre mutat, hogy az S-2/1. és 2. pont közötti É-i szelvényhatártól 6 m-re, 2 m mélységben két, 72×70 cm-es, 14–15 cm vastag, kétoldalt élszedett homokkő fedlapot találtunk, amelyek az első kerengő mellvédfalának (térdfalának) a fedlapjai voltak. Délebbre nagyobb számú átégett salak- és téglatörmelék között egy 48 cm magas homokkő ívindítás került elő, 14–15 cm átmérőjű, hengeres féloszlop maradványával. Az újkori árok az eredeti sáncárok oldalánál 230–240 cm-rel mélyebb volt, ezért a márgás-löszös anyatalajban egy szigetszerű kiképzés keletkezett. Ennek az újkori ároknak a legalján (460 cm mélyen) átégett, vastos salakdarabok és téglatörmelékek hevertek.

Az S-2 sáncárkot mind É, mind D felől töltötték fel; a barna, kevert rétegek iránya mutatja a betöltődés, ill. a betöltés folyamatát. Az S-2 szelvény K-i határa után, K, ill. ÉK felé, amelyet ma elsősorban akácerdő borít, már nincs feltöltve az egykori két sáncárok, csak a természetes betöltődés nyomai látszanak. Ez volt a helyzet az 1. sz. átvágásnál is.

A téglatörmelékes feltöltésben erősebben soványított agyagból készített, nagyméretű (360–400 mm széles), vastag (46, 55, 60 mm) perems téglák és íves idomtégla darabjai között 25 mm vastag tetőfedő cserepek is voltak, valamint a sáncárok alja közelében további faragott kövek és edénycserepek feküdtek. Óskori kerámiatöredékek mellett 11–13. századra keltezhető edények cserepeit találtuk a belső sáncárok legalján. A sáncárok aljáról, 690–740 cm-es mélységből előkerült: egy kézzel korongolt, téglabarna agyagpalack nyaktöredéke; belül barna, kívül sötétzöld aljdarabja; feketésszürke, benyomott barázdákkal díszített oldaldarab (belső oldalán egy 26 mm hosszú „betűjel” I = rovásbetűs Sz ?); barnásszürke, körbefutó spirálissal díszített oldaldarab; hullámvonallal díszített barna cserép; vastag falú téglabarna tárolóedény aljtöredéke; tagolatlan peremek; tetőfedő cserepek; vakolatdarabok; fél vaspatkó.

Az S-2 sáncárok vizsgálata megmutatta, hogy a Kupavárhegyet egykor teljesen körbevette a sáncárok-rendszer, amely a D-i oldalon bizonyosan kettős volt. A sáncárok alján talált leletek szerrint a 11–14. sz. közötti időben a védmű árkaikat tisztán tartották. A téglatörmelékes feltöltődés később indulhatott meg, de a rétegek alapján még ez után is mély (kb. 5 m) maradt az árok. Mivel 1556 után már nem volt élet a Kupavárhegyen, sem a monostorban, sem a temetőkapornánál, évszázadokig gazdátlan, romos terület maradt.

Az S-2 sáncároknál nem tapasztaltunk olyan jelenséget, mint az 1. számúnál, ahol az É-i oldalon, a sáncárok löszös falában 286 cm mélyen egy Árpád-kori kemence maradványa volt, a tűzpadban sok cseréppel. Ennek oka az, hogy itt az É-i oldalon az újkori árokkal elpusztították az eredeti árokpartot s az árokba borítottak bele sok törmelékkel, részben tűzvész okozta pusztulás maradványait.

Az őskori sáncrendszert a 10. sz. után „korszerűsítették”, s a 15. századig betöltötte eredeti funkcióját. Ez után már nem tartották karban, később egyes részeit (elsősorban a D-i oldalon) feltöltötték. Az újkorban (a 18. századtól) az egész kupavári térséget mezőgazdasági területként hasznosították, elsősorban szőlőtelepítéssel súlyos károkat okozva. A sáncárkok vizsgálata megmutatta, hogy a védmű sáncainak és sáncárkainak bemutatása lehetséges és kivitelezhető.

BAKAY KORNÉL

478. Sopron, Botond utca 1.

(KÖH 52377)

(Győr-Moson-Sopron megye) Kk, Kú

2009. május 20–21-én régészeti szakfelügyeletet láttam el a 1224 hrsz. telken, ahol vegyes rendeltetésű épületet alakítottak ki. A tárgyi ingatlan Ny-i oldalán húzódik az elővárost körülvevő külső falgyűrű egy szakasza. A felügyelethez kötött első ütemben az ÉK–DNy irányú saroktömb építési munkálatai zajlottak. A közelmúltban lebontott, korábban ezen a részen állt épület meghagyott, helyenként mintegy 30–40 cm vastagságú beton alapozása alatt jelentős mennyiségű építési törmelék terített el, alatta kevert sötétbarna humuszt, majd kevert sárgásbarna humuszos agygréteget figyeltem meg, az altalaj szintje nagyjából 2,8 m mélységben jelentkezett.

A sávalapok kiásása közben régészeti jelenségeket nem tapasztaltam. Egyedül az É-i szélső K-i végénél figyeltem meg a természetes kevert humuszrétegben, az említett planírozási réteg alatt, attól viszonylag elkülönülten egy bizonytalanul értelmezhető ívelődő vörös átégett sávot. Ugyanitt a K-i oldalon egy pontosan szintén nem meghatározható, az altalaj szintjébe kb. 0,5 m-re lemélyülő, nagyobb kiterjedésű beásás részletét. Leletanyag egyik jelenségnél sem került elő.

Felszíni gyűjtés során az 1. ütemen csekély mennyiségű kora újkori/újkori kerámiatöredéket találtam, a terület további, később beépítésre kerülő részein azonban ennél jóval nagyobb számban fordultak elő hasonló korú darabok, de közöttük néhány valamivel korábbi, késő középkori–kora újkori töredék is előfordult.

POLGÁR PÉTER

479. Sopron, Gazda utca 13.

(KÖH 71695)

(Győr-Moson-Sopron megye) Kk

2009. május elején régészeti szakfelügyeletet láttam el a telken folyó házépítésnél. A terep lejtése miatt az

utcafront felé az alap mélysége elérte a 1,5 m-t, míg az udvar belseje felé 80 cm volt, az árkok szélessége 45 cm.

Az egyik alapárok a pince területére esett, ebben megfigyelhető volt egy beásás, ami a föléje eső utólagos faljavításhoz kapcsolódott. A felszínre eső többi alapárok rétegzettségére hasonló volt. Felül az egykori házzal megbolygatott kevert törmelékes réteg, alatta kétféle finom bolygatatlan homok. Ez alól csak egy kézzel ásott szakasz volt kivétel, ami a szomszédos 11. sz. ház fala mentén húzódott. Itt a kevert rétegből több, nem összetartozó középkori–késő középkori edénytöredéket lehetett gyűjteni. Lefelé haladva kőkupac és egy beásás került elő. A beásás a vastag kevert réteg alatt jelentkezett, kb. 60 cm mélyen volt az alja és legnagyobb szélessége mintegy 80 cm volt. Betöltése sötétbarna, elvéve hamus, amiből egy darab kisméretű középkori kerámiatöredék és állatcsont került elő. A fal menti alapárok egy másik szakaszában is megfigyeltünk egy kisméretű, hamus barna betöltésű beásást.

GABRIELI GABRIELLA

480. Sopron, Orsolya tér 2–3. (Fegyvertár utca 1.)

(KÖH 47713)

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Á, Kk

A megelőző feltárás a soproni Szent Orsolya Római Katolikus Általános Iskola Gimnázium és Kollégium épülő tornaterme miatt vált szükségessé. Az építkezést védett régészeti területen (132 hrsz.), Sopron belvárosában tervezték, részben egy korábbi függőkert helyén, ami valójában a 11. századi ispáni vár sáncának, az ún. vörössáncnak egy fennmaradt részlete. A munkát 2009. március 9. és augusztus 1. között végeztük, melynek során kb. 280 m²-es területen 1500 m³ földet termeltünk ki, ez főleg a kb. 5 m magasan megmaradt sáncanyagból adódott. A soproni vörössáncot már többször, több helyen kutatták, de ekkora összefüggő és ilyen magasságú felületet még nem tártak fel. Ennek köszönhetően olyan jelenségeket is meg tudtunk figyelni, amelyeket a korábbi kutatások során nem lehetett.

A sánc gerendavázis szerkezetéből csak a bárdolatlan fatörzsek hamus lenyomata maradt meg, legtöbb esetben kéreglenyomattal együtt. Megfigyeléseink alapján a szerkezetet szintenként emelték, az egyes kazetták nem mindig pontosan egymás fölött helyezkedtek el. Bizonyos, nem meghatározott magasságonként agyagtapasztást alkalmaztak a kazetták belsejében, ami többretegű és rézsűs volt. Néhány helyen megfigyelhető volt, ahogy a tapasztás ráfed az egyes gerendákra. A meglehetősen szabálytalanul mutató kazettás szerkezet betöltéséhez a környezetben talált különböző anyagokat használták fel, így a sáncban előkerült leletanyag csaknem teljes mértékben római kori. Nemcsak földet, épületmaradványokat is felhasználtak a sánc építéséhez. Ennek köszönhetően tetemes mennyiségű bélyeges téglák kerültek elő, elsősorban Antoninus Pius különböző típusú téglabélyegeivel, továbbá a legio X